ÇINARALTI

HAFTALIK İLİM VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Hayal ..... *Orhan Seyfi Orhon*

Öz dilimiz ..... *H. E. Erkilet*

Heykel (Şiir) ..... *Edip Ayel*

Eski Türklerde yıldırım harbi ..... *Hüseyin Namık Orkun*

O masal (Şiir) ..... *Halide Nusret Zorlutuna*

Hakikî türkçe ve taklit türkçe ..... *Nebil Buharalı*

Duygumun görüşüyle (Şiir) ..... *Meziyet H. Uraz*

Mihrimahın evlenişi ..... *S. Çetintaş*

Milliyet duygusu yahut

Süleyman ağa ..... *Dr. M. Hakkı Akansel*

Türkçe davası ..... *Besim Atalay*

Yârim geliyor (Şiir) ..... *Fethi Tevet*

Feryat (Hikâye) ..... *Kadri Gökâlp*

Seçme güzel şiirler ..... **

MİLLİYETÇİ DERGİLER

SAYI: 9 127 KURUŞ: 10

Subaylara, Muallimlere, mekteplilere

Ucuz abone!

Çınaraltı Türk gençliği için çıkıyor: Onların millî duygularına, millî heyecanlarına, millî rüyalarına cevap vermek için!..

Bu güzel, bu mutlu gayeye varmak için, mecmuamızın çok okunması, kolay okunması, ucuz okunması lâzım! Bu düşünce ile (Çınaraltı) yı, Subaylara, muallimlere, talebelere, kâr etmeden vermeği kararlaştırdık.

Üç aylık abone (1) liradır!

Çınaraltı idaresine bir lira gönderen her Subaya, her muallime ve her üniversiteli, her liseliye, her mektepliye üç ay (ÇINARALTI) gönderilecektir.

NEVROZİN

Baş, diş, nezle, grip, romatizma

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser

İcabında günde 3 kaşe alınabilir. Taklitlerinden sakınınız. Her yerde pullu kutuları ısrarla isteyiniz

Mutlaka kazanacaksınız!

Millî piyango, netice itibarile daima kazançtır!

BİR MİLLÎ PİYANGO

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir. Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Seçme, güzel şiirler

ÖLÜM !

Her canlı o, son utku habersiz aşacak mı?
Kim var bilen, ölmek mi kolaydır, yaşamak mı?

Gönlün, kimi isterse onun bağrına saplan!
Ezrâili korkutmadı en yırtıcı kaplan;

Ey gamlı hayat, uğruna göz yaşları aksın,
Nerden geliyor, nerde nihayet bulacaksın;

Zihnimde hayatın sonu bir gizli düğümdür,
En zor geçilen, zaptolunan kal'e ölümdür..

Altın gibidir, bence uzaktan görünen tunç
Bir hastaya yalnızlık ölümden daha korkunç

Dünyada kalanlar ölümün sırrını bekler,
Mânasını keşfetmek için gitti, ölenler..

Kimler bilecek, belki de dönmektedir onlar;
Bir sır'a gömülmekte ölenlerle doğanlar..

Her lâhza bu dünya görünür başka biçimde,
Bir gizli emeldi ki değişmez o, içimde....

Her zulmetin ardında ölüm korkusu vardır.
Dinlenme, hayatın ebedî uykusu vardır...

Kalbim; yaşıyorsan eğer ûlvi heyecanda.
Ölmek sana sonsuz bir ufuktur bu cihanda...

Nâzım ARSLANGER

TÜRKLÜK

Yabancı hiç bir ağız uzatamaz bize dil,
Bu yurtta yaşıyanlar o «hasta adam» değil!

Gönülden birleşmişiz, düşmandan korkumuz yok!
Çarpar kendi göğsüne düşmanın attığı ok!

İçimizin ateşi eritir her fesadı,
Kırılır avucumuzda şimşeklerin kanadı.

Sinsiyan kıvılcımlar söner bizi yakmadan;
Eğri bakan gözleri çıkartırız bakmadan!

Şevket BİLGİSELİ

ORADA !

Ora'nın göbeğinde fırtınalar olacak,
Orda Atilâların al atları kişniyor.
Olacak Orda yine yepyeni boğuşmalar,
Ufuklar kızarıyor, ufuklar genişliyor..

Hamza Sâdi ÖZBEK

SULARA

Sular, sular akın sular
Yaylâları aşın bir bir
Kâh uzak kâh yakın sular
Gurbete böyle gidilir..

Sular, ağlamak ar değil,
Sular, ilk bize yâr değil
Gurbeti duyanlar değil.
Bizim gibi tadan bilir..

Ş. KUTLU

YORGUNLUK

İçime yorgunluğun hazzını üfliyen akşam;
Kirpiklerimde tomurcuklanan uyku..
Ve etrafa yayılan baygın bir koku..
Yılların ağırlığile çöken dam.

Yeşil ağaçlariyle ecmiyen bahçe.
Kapanmıyan gözlerde başlıyan rüya;
Coşkun sulara kapılan hülya....
Ve uçuşu gittikçe ağırlaşan serçe.

Faruk MENDERESLİ

KÖYDE AKŞAM

Bir sevgili saçının omza düşmesi gibi,
Mor gölgeler düşüyor köyümüzün üstüne.
Birer dul kadın olmuş ormanlıkların dibi,
Gediz gene bürünmüş karanlığın süsüne..

Su ister gibi göğe kalkan o yakut dallar,
Ufkun kızıl kanını son saatte içiyor.
Yüzüyor sürülerin çan sesiyle dar yollar,
Şahlanan bir at gibi Gediz gene geçiyor.

Ne hoştur uzaklardan köye gülümsemesi
Parlak inciler gibi dizilen yıldızların.
Yamaçlardan duyulur içli bir kaval sesi,
Kahkahası akseder gül yüzlü genç kızların.

Nahit HANCILAR

128

Çınaraltı

Dilde, Fikirde, işde Birlik.

SAYI :	İdarehanesi;	TELEFON :
9	İstanbul, Ankara caddesi, Hususî daire	22129

HAYAL

Yazan: **Orhan Seyfi ORHON**

Türkçülük fikirlerinde hayal izleri bulanlar var. İtiraf edelim ki, herşey gibi bu fikre de hayal unsurları karışmış bulunuyor. Yalnız en güzelinden, en asîlinden olmak şartile! İnsanlara zarar veren, atılması lâzımgelen hayalin kötü ve sahte cinsidir. Akçe gibi bunun da ancak mağşuşu tedavülden kaldırılabilir; yoksa insan ruhunun mucizeli kaynağı asîl ve ulvî hayal değil!

Onsuz hiç birşey yapılamaz. Onun karışmadığı hiç güzel birşey bulamazsınız. Yeryüzünden hayali kaldırın, dünya bir taş ve toprak yığınından ibaret kalır. Şu mâbetler, şu âbideler, şu binalar, şu köprüler, şu kanallar... Hasılı bütün şu marureler hayalin eserleri değil mi? Şu muhteşem saray bir mimarın hayaliydi. Şu muazzam kule bir mühendisin hayali. Şu karlı dağlara hayalimizin çelik tırnakları tırmanıyor. Şu bulutlarda hayalimizin kanatları dolaşıyor. Yarının büyük san'atkârı, yarının büyük mucidi, yarının büyük âlimi, bugün zekâsının karanlık dehlizlerinde bir ışık arayan bir hayalperestten başka nedir?

Hayalsiz adam bir müstehase bile sayılamaz, o kadar hiçtir. Dün, bugün için; bugün, yarın için; yarın hiç bitmeyen bir hayal. Dinlerin mukaddes hayalini çıkarsanız geriye ne kalır? Kuru bir öğüt kitabile basit bir ceza kanunu. İdeallerin güzelliği bizi yüksek bir hayal peşinde koşturduğu için değil midir?

Öyleyse niçin Türkçülük fikrinden hayal unsurlarını çıkaralım? Biz, onu yarının en güzel rüyasını görmeğe başlayan kahraman bir ırkın en asîl ve en ulvî hayali olduğu için seviyoruz.

Orhan Seyfi ORHON

4 Birinci teşrin 1941 Cumartesi

ÇINARALTI

Haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası

Cumartesi günleri çıkar.

Abone şartları :

Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş.

Ecnebi: Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş.

Fiatı : 10 Kuruş.

ÖZ DİLİMİZ

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Bir ulusun yazdığı ve konuştuğu dil, şüphesiz onun varlık, şuur ve benliğinin aynasıdır. Milleti vasıflandırarak vücude getiren kültürün temelini daima dil teşkil eder.

Türk dili dünyanın, yaşıyan en müstakil, en geniş ve en eski bir dili olmasına rağmen, yazık ki uzak doğuda Çince ile, şimal batıda Rusça ile, bilhassa cenup ve cenup batıda fars ve arap dillerile karışmıştır. Filvaki aslında ne kadar geniş, zengin ve müstakil olursa olsun hiç bir dil yabancı dillerden az veya çok yardım görmeden gelişemez ve bilimin her dalında yeterliğini belki tamam gösteremez. Bunun için, lüzum olunca dilimize yabancı kelimeler alarak benimseyebilirdik. Fakat biz, bu makul ve beğenik çerçevenin dışına çıkarak dilimize gereksiz birçok yabancı kelime, tabir ve kaide almışız. Bunlarla hem dilimizi yabancılaştrarak melezleştirmişiz, hem de o güzel, sade ve kolay dili kendi elimizle öğrenilmesi ve öğretilmesi en güç, en karışık ve en muğlak bir hale sokmuşuz. Ne yazık!

Diller, aldıkları yabancı kelimeleri ve tabirleri umumiyetle benimserler ve kendi gramer, hattâ ses kaidelerine vurarak ve uydurarak kullanırlar; ayni zamanda bildikleri ve istedikleri gibi telâffuz ederler. Bu hal, uluslar gibi dillerin de temsil istidat ve kudretinden ileri gelir. Fakat daima imparatorluklar kuran ve semt semt yabancı illere hükümdar hanedanlar veren Türkler, hâkim oldukları halka hoş görünmek kaydile, ekseriyetle milliyetlerile dillerinden muzır ve tehlikeli derecelerde fedakârlıklarda bulunmuşlardır. Çünkü doğuda, tarihin yakın devirlerine kadar, imanları bir mefkûre etrafında toplıyan kuvvet, dindi. Milliyet şiarı garpten doğarak şarka gelmek ve burada şimdiki sihirli tesirini gösterebilmek için bir kaç asrın geçmesi lâzım gelmişti.

Onun için biz yabancı milletleri olduğu gibi yabancı kelimeleri de temsil etmek hususuna kıymet vermemişiz; bu yolda bir ihtiyaç da duymamışız. Bilâkis dilimize kabul ettiğimiz yabancı kelime ve tabirleri ancak ödünç almış ve misafir etmişiz. Bu sebeple de bunlara dokunmaktan ve onları öz dilimizin icaplarına göre kullanmaktan çekinmişiz.

Bu halin devamında yalnız milli dilimiz değil milletimizin kendisi de tehlikeye düşüyordu. Çünkü dil birliği olmadan millî birlik olamazdı. Milletlerin en sağlam bağı dil birliğidir. Onun için, Millî Şefimizin dil bayramının dokuzuncu yıl dönümü münasebetile söyledikleri yüksek hitabede beyan buyurdukları gibi **«Bu memleketin aydınları, belki yüz yıldanberi eksiği görmüşlerdir.»** Fakat itiraf etmelidir ki, mesele ortaya daha ciddî konarak proğramlı bir azimle takip olunabilseydi, hiç şüphe yok ki Türk dilinin öz dile dönmesi bu kadar gecikmezdi.

Bununla beraber takriben yüz yıldanberi Türk dilinin tasfiyesi yolunda sarfolunan emekler ve varılan menziller ne olursa olsun Millî Şefimizin dedikleri gibi **«Bizim inandığımız ve bağlandığımız esas şudur ki, milletimize lâyık olduğu kültür hamlesini az zamanda sağlayabilmek için dilimizin, millî dil olarak işlenmiş ve yükselmiş olması gerektir.»**

Fakat Millî Şef, yeni hitabelerinde **«Ulusa söz işittiren ve okutabilen her aydınımız»** a yalnız **«dil işinde bir tek yabancı kelimenin eksik olmasını, özenmeğe değer bir zevk saymasını»** emir ve tebliğ etmekle kalmıyor, ayni zamanda, beliğ oldukları kadar milliyetçi olan şu yüksek sözlerile uluğ Türk milletine büyük ve parlak olacağı muhakkak olan istikbalinin en geniş ufuklarını da açmış bulunuyor : **«Büyük bir millet, milletler arasında kendi dilini, yapma olmıyan öz yaradılışı ile göstermek zorundadır. Milletler arasındaki boğuşma ve savaş vatandaşlarımın gözlerinden kaçmaz ki, yalnız demirle çatışma değildir. Milletlerin benliklerindeki güç, yaşamaları için en sağlam kaynaktır. İşte bundan dolayı ve millî benliğe doğrudan doğruya dokunduğunu düşünerek dil çalışmalarını sevgi ve ilgi ile genişletmeliyiz».**

O halde bugün her milliyetçi Türk'e düşen kudsî vazife, Millî Şefle birlikte **«Büyük Atatürk'ün, Türk dili uğrunda harcadığı emekler»** in **«asla boşa gitmiyeceklerine»** iman ederek and içmektir. **Dilde, fikirde ve işte birlik** Türkün âmentüsüdür. Onun için Millî Şefimizle beraber ve onun çığrında olarak; Atatürk'ün **«Türk dili için son anına kadar beslediği geniş ümitleri gerçekleştireceğiz»** kat'î sözünü tekrarlıyoruz.

H. E. ERKİLET

Cumhuriyet, S. 9, 4 Birinci Teşrin 1941, s. 4.

Heykel

Bir şi'r okudum isminizin her hecesinde,
Mazmûn aradım aşkınızın bilmecesinde.

Ancak bulurum sizdeki şâhane fusûnu,
Yûnan-i-kadîmin o güzellik ecesinde.

Mutlak sizi örnek diye almıştır o Fidyas,
Can verdiği heykellerinin en yücesinde.

Târihe masallarla çizilmiş yüzünüzdür,
Efsâneleşen şarkın o bin bir gecesinde.

Açsam da Fuzûlîyi gazeller okusam... âh!
Hâlim size mâlûm olacaktır nicesinde!

Edip AYEL

MİLLİ EĞİTİM DERGİLER

1 30

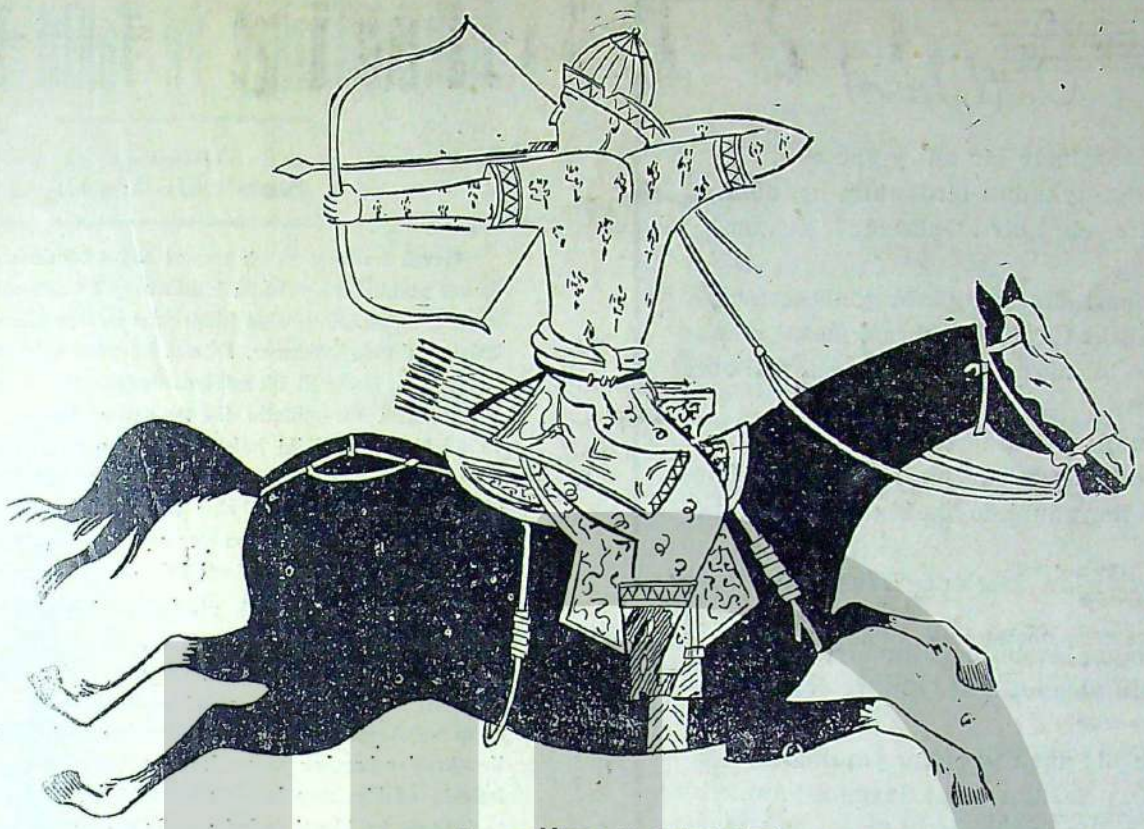

ESKİ TÜRKLERDE

YILDIRIM HARBİ

Yazan : **Hüseyin Namık Orkun**

Geçen günü Nurettin Artam Radyoda Türklerin yıldırım harbinden bahsederek Yıldırım Beyazıdın ismini de andı. Bu münasebetle ben de Türklerin yıldırım harbinden bahsedeceğim.

Türklerin kendilerine göre harp usuleri, taktikleri vardı. Bunun içindir ki düşmanları bu usulleri öğrenmek zaruretini hissetmişler, hatta bu hususta eserler dahi yazmışlardır.

Bizans hükümdarı Herakleios 621 senesinde Türklerin harp usullerinden bahseden Taktika adlı bir eser vücude getirdiği gibi yine Bizans hükümdarı Leonun da bu hususta mühim bir eser yazdığı malûmdur.

Her zaman son derece geniş araziye sahip olan Türkün bütün buraları elinde tutabilmek için sürate ihtiyacı vardı. Binaenaleyh yaya askerinden ziyade atlı kuvvetler bulundururdu. Türkler at üzerinde o kadar mahirâne ok kullanırlardı ki bu meharetleri Bizans tarihlerinde bilhassa tebarüz ettirilmektedir.

Türklerin harp usullerinden birisi de şudur: Düşman üzerine müthiş bir süratle süvari kuvvetlerile hücum ederler, harbin en kızgın zamanında verilen bir işaret üzerine derhal atları geri çevirerek kaçmağa başlarlardı. Kaçarken de arkaya ok atarlar ve düşmanı ok menzili içine aldıklarından bu kaçmaları da düşman için çok zararı mucip olurdu. Zayiat vermelerine rağmen Türkü kaçırdıklarına zahip olan düşmanlar birdenbire Türk süvarilerinin dönerek aynı süratle hücum ettiklerini görürlerdi. Bu halden şaşıran düşman kendini müdafaa edemeden mağlûp ve perişan olurdu.

Türklerin ekser harpleri sürate istinad ederdi. Doğu Hunlarının Çine yaptıkları seferler Çin tarihlerinde hep kaydedilmiştir. Bu harplerde Türkler ansızın hücum ederler, şehirleri, köyleri istilâ ederler ve düşman kuvvetleri toplanıp yetişinceye kadar memleketlerine dönerlerdi. Bunun içindir ki Çinliler hudutlarda daima muhafız kuvvetler bulundurmak zaruretinde kalmışlardı.

Yıldırım harplerinin en mükemmelini Moğollar yapmıştır. Asyanın ortasından kalkarak bir darbede Harzemşahları yıkıp Kafkasyaya dayanan Moğol ordusu buradan da şimale çıkmış, Rusları mağlûp etmiş, Kumanların bir kısmını idaresi altına alarak ilerlemesine devam eylemişti.

Kief Moğollar tarafından zaptedildikten sonra Avrupanın şark kısmı Moğol istilâsından titremeğe başlamıştı. Bu istilâdan bahseden bir Macar membaı aynen şu satırları yazmaktadır : «Moğolların dikkat ettikleri cihet şudur ki bir darbede düşmanı yararak öbür hududa vasıl olmak ve bu suretle hücumları ile umumî efkârı altüst etmekti.»

Batu hanın ordusu üç koldan garba doğru ilerlemekte idi. 1241 senesinde Martın 15 inde cuma günü Batu hanın öncüleri Peşte havalisinde gözükmeğe başlamıştı.

Nisanın 11 inde iki ordu Şayo nehrinin iki tarafında karşılaşmış bulunuyordu. Moğollar karşı sahildeki Macarların üzerine ok yağdırmağa başlamışlar ve bu sırada da karşı tarafa geçmişlerdi. Macar kralı dördüncü Béla hücumdan ziyade müdafaa vaziyetinde kalmak istiyor, fakat ona muhalif olan rüesa aksini iddia ediyordu. Sabahleyin erkenden Macarlar Moğol ordusuna bir hücum yapmışlar ve muvaffak olamıyarak geri çekilmeğe mecbur olmuşlardı. Bundan sonra Moğollar Macar ordusunun etrafını çevirmişler ve ok yağmuru yağdırmağa başlamışlardı. Bir taraftan da Macarların etrafında bulunan ve birbirlerine bağlanmış olan arabalara ateş verilmiş, bu ateş ve ok yağmuru arasında Macar ordusunda müthiş bir kargaşalık baş göstermişti. Artık mağlûbiyet muhakkaktı. Kral Béla canını kurtarmağa bakmış, bir kısım maiyeti ile muhasarayı yarıp kaçmağa başlamış, Moğollar da kaçan kuvvetleri takip etmişlerdi.

Binlerce Macar harp meydanında can verirken Macar kralı da dört nala Dalmaçya sahillerine doğru kaçıyordu. Harbi ka-

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

O Masal

Gizli bir el içimde bir kül yığını eşti,
Uzun süren uykudan birdenbire uyandım,
Birdenbire içimi bir ateş sardı... yandım!

Bir ses dedi: Ezelden gönlü gönlüne eşdi;
En büyük hakikatken aşkınız masal oldu;
Hem öyle bir masal ki... bir hayata mal oldu!

Yanan muhayyilemde efsaneleşti yıllar:
Her birinde bin bahar, bin rüya ve bin kâbus!
Yıllar ki her gününde bin bir hâtıra mahbus..

Aylar, yıldızlar, günler... Daha neler, neler var:
Ve o yılların bende hiç silinmeyen izi
Gözlerinin yemyeşil, apaydınlık denizi!

O masalı bir daha yaşadım yaprak yaprak,
Zerre zerre soğudu damarlarımın kanı.
Dedim ki: Bir asırdır artık ömrün her ânı!

.....

Göğsümden bu zavallı yüreği koparark
Bir avuç toprak gibi atsam da mezarına
Günahsız, hâtırasız çıkabilsem yarına!

Hadiye Nusret ZORLUTUNA

zanan Moğollar Peşteye girmişler, diğer bir gurubu da Mohide mağlûp etmişler, başka bir Moğol ordusu da Leignitz ovasında galip gelmişti.

Moğol orduları bir çok kollara ayrılarak Macarlara vurdukları son darbeden sonra yurdun her tarafına yayılmış, kısa bir zaman zarfında bütün Macaristanı istilâ eylemişlerdi.

Macar tarihleri Moğolların bu süratli hareketlerinden hayret ile bahsetmektedirler.

Ertesi sene bu orduların ve bilhassa bu kumandanların Çinde harp ettiğini kaydedersek Moğol ordusundaki sürat hakkında bir fikir edinilebilir.

Akıncı kuvvetleri de aynı sürate mâlik idi. Akınlar o derece süratli olurdu ki düşman toparlanıp hücum edeceği vakit karşısındaki kuvvetlerin çoktan yurtlarına dönmüş olduğunu görürdü.

Türk kuvvetlerinin en mahirane hareketlerinden birisi de arkaya ok atmaktı. Türkten gayrı hiç bir kavmin yapamadığı bu hareket bundan dolayıdır ki bazı Turancı veya türkçülerin sembolü olarak kullanılmıştır.

Hüseyin Namık ORKUN

Hakikî Türkçe ve Taklit Türkçe

Yazan:
Nebil Buharalı

Gerek ferdî ve gerek maşerî hayat üzerinde taklidin, m danın, muhitin ve yabancı kültürün çok tesiri olmaktadır, m şerî bir müessesemiz olan bizim yazı ve ilim dilimiz de bu tesirler altında kalmıştır. İçtimaî bünyede dilin tesiri pek yüktür. Dil iledir ki ilk milliyet duygusunu ve hattâ insanlığ mızı anlarız. Bir milletin dili ne kadar işlenmiş ve millîleşm ve edebiyatı benliğini bulmuş olursa o milletin gerek ferd ve gerek muhtelif yerlerdeki camiaları arasında o kadar kı vetli ve umumî bir bağ olur ve bir milleti sonraları ayrılığ sürükliyecek dil farklarına yer vermez. Böyle mükemmel b dil milletin hayatını da ebedî kılar.

Türkçemiz yani Türk uluslarının konuşma dili nice y yıllardan beri kendini bulmuş ve benliğini elde etmiş bir lis dır, edebiyat dilimiz de tabiî ve saf olarak bu dilin tezahü olacaktı. Ne yazık ki her vakit bu böyle olmadı. Türk ulus Arap ve Acem milletleri ile komşudur ve tarihin, dinin se ile ekseriya beraber yaşamak durumunda kalmışlardır. Bu m letlerin edebiyatı ve harsları kuvvetli idi. Türklerde ise muh te intibak kabiliyeti fazladır ve bazan bu hasletin zararını d görürler. Bundan dolayı harsları kuvvetli olan bu milletler dillerini ilim ve edebiyat dili olarak aldık. Türk mütefekkir şairleri bu dillerde şaheserler bile yazdılar. Bazı Türk hük metleri bu yabancı dilleri resmî dil olarak kullandılar v ordu dili veyahut Osmanlı dili gibi mahlût bir Türkçe kull maya başladılar.

Avrupada takriben bundan dört yüz yıl evvel başlamış rönesans 19 uncu asrın sonlarında Türk ulusları arasında baş gösterdi; edebiyat ve yazı dilimizi millileştirmek ve T ulusları arasında yalnız bir edebî dil meydana getirmek ve Türk mitolojisini, destanlarını, mefahirini edebiyatta ö almak için Türk himmetlileri, milliyetçileri ortaya çıktı. B ların başında Kırımlı İsmail Gasparalı beyin, Ziya Gökalp Türk şairi Mehmet Eminin adlarını hürmetle anar ve peyrev olan Ömer Seyfettin, Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya ve ilâh i arkadaşlarının himmetlerini de şükranla kaydeyleriz. Bu m harrir ve şairler muarızlara karşı Türk dilinin Türk nesi şiirinin nasıl yazılacağını göstermişlerdi.

Yirminci asır iptidalarında Türkiyede başgösteren ink hareketi bizi muasır zihniyeti almıya sevkettiği gibi Tü yazı dilinin millileşmesi meselesi de Türkiyede dil inkılâbı h lesile yeni bir hız aldı. Lâkin bu işin tatbiki meselesinde fik ler çatallaştı. Bazı dil âlimlerimiz dili tamam tasfiye et yani yabancı sözlerden temizlemek taraftarı; bazı bilginler de kendi tasarrufumuza geçmiş ve artık malımız olmuş yal sözleri bırakmak ve ilim ıstılahlarından da beynelmilel o olanları aynen almak suretile geri kalan yabancı sözleri tas etmek fikrindedirler. İşin en mühim noktası yazı dilimizin lileşmesi ve yer yüzündeki Türk uluslarına yalnız bir biç de, bir şivede ve bir lehçede bir yazı dili olması meselesi Bu fikir herkesin isteği ve dileği olduktan sonra tasfiye millîleşme meselesi hâdisatın cereyanı ile hangi sekilde ol olsun tabiatile olacaktır. Yukarıda taklidin, medenin cerey ve yabancı kuvvetli harsların tesirinden bahsetmistik.. B göre tasfiye meselesi şimdi de garp medeniyet ve kültürü tesiri altında yalpa vuracağına kaniiz. Bununla beraber bu kü günde Türkiyenin, Azeristanın, Türkistanın Kazan'ın

132

bütün Türk halkının kullandığı bir Türkçe vardır ve bunun ilk vasfı millî ve katıksız bir konuşma dili olmasıdır; biz milli ve katıksız bir de yazı ve ilim ve edebiyat dili aramak için yola çıkmışızdır, bazan görüyoruz ki hangi dil bilginimiz neyi yakalıyacağını, hangi yapma eki hangi sun'i bir söze takacağını, hangi mâna için lâtinceden mi, grekçeden mi,, frenkçeden mi kelime alıp almiyacağını ve ecnebî şivesini Türkçeye uydurabilip uyduramıyacağını düşünmekle uğraşmakta, buna karşı halk dili de çok şükür kaya gibi sağlam olarak müstehzi bakıp gülmektedir. Şunu da söyliyelim ki hakikî ve vazifedar, dil inkılâpçıları prensipleri dairesinde çalışmaktadır ki kendileri mevzuumuzdan hariçtir. Bu bahiste tabiî dilimizde gömülü kaideleri araştırıp tamamen tesbit edemedik, lâkin yabancı dillere kıyasen Türkçe şivesine uymıyacak yapmacık sözler icadında iktidar gösterenler oldu, arapçadır diye bir tâbiri atıp beynelmilele dahil olmadığı halde Frenkçesini veya Türkçenin gayri me'nus bir istikakını aldığımız oldu, yazdığımız halis Türkçe olsun diye yazarken ve halis Türkçe şivesile ifade usulü varken Osmanlıcadan kelimesi kelimesine tercüme zihniyet ve tesiri altında şivemize aykırı ifadeler çoğaldı. Bir kaç misâl söyliyelim :

Şimdiye kadar gramercilerimiz Türkçede harfitarif yoktur derlerdi. Emin Âli Çavlı Çınaraltı sahifelerinde Türkçede harfitarif olduğunu izah etti. Türkçede harfitarif yok demek, Türkçenin bazı mefhumları tamamen anlatamaması demektir ki bu bir iftiradır. Meselâ «Bir kitap gördüm» ve muhaffef olarak «Kitap gördüm» gayri muayyen şekildir. Un livre'deki un gibi ki bir «article indefinie» dir; muayyen şekli «O kitabı gördüm» veya muhaffef olarak «Kitabı gördüm» dür ki «le livre» deki muayyeniyete bedeldir. Bir de Türkçede arapça (n) nisbet (y) si gibi bir nisbet eki yoktur zannederler. Kezalik Türkçede birçok iştikaklar kaideye göredir, lâkin birçokları da kaide dışıdır, yanlış ve binası uygun olmıyan iştikaklar çoğaldı, iştikak şekillerini ve kaideye uymıyanlarını tayin etmek lâzım geliyor. Beynelmilel gibi sözleri Türkçeleştirmek için «Arsıulusal» dedik ki Türkçenin şive ve bünyesine muhaliftir. Bu halk Türçesile milletlerarası veya uluslararasıdır. «Al» eki de Türkçe değildir, frenkçedir: «nation sözünden national millî» müstakı yapıldığı gibi. Kezalik «Tarihî» sözündeki nisbet (y) sini ifade için «tarihsal» dedik, sal son eki Türkçede ender olarak kullanılırsa da nisbet ifade etmez. Belki vasıf ifade eder. Kumsal sözünde olduğu gibi ki kumluk yer demektir ve yalnız su altındaki toprağa alemdir. Kezalik uysal, yumuşak tabiatli ve uyan bir kimse demektir. Türk dilinde arapçada olduğu üzere yalnız «y» gibi biricik nisbet edatı olmayıp türlü türlü nisbet edatları vardır ve her biri de yerine göre kullanılır ve bunlardan başka ayrıca nisbet ifade eden bir şivemiz vardır. Meselâ Osmanlıcada «Münasebatı tarihiye» derdik; yeni Türkçede bu, tarihsal münasebetler oldu. Halbuki konuşma dilimizde bunu «tarih münasebetleri» şeklinde ifade ederiz. Kezalik Osmanlıcada «Bu zatı şerif arabi ve farisî tekellüm eder» derdik konuşma dilimizde ise «Bu adam Arapça ve farsça konuşur» deriz; simdiki yeni Türkçemiz üzere yazarken «Bu adam arapsal ve farssal konusum yapar» mı diyeceğiz?! Çünkü yeni gençler aşağı yukarı böyle yazıyorlar. Kezalik gazeteler «Bugün fen komisyonu bir toplantı yaptı şeklinde yazmaktadırlar. Lâkin konusurken «Bugün fen komisyonu toplandı» deriz. «Toplantı yapmak» Osmanlıcadaki ictima etmek terkibini sözde Türkçeye çevirmektir ki şivemize uymaz. Nutuk vermek, karar almak gibi yeni sözler de hep şivemize uymıyan tersine alış verislerdir. Kezalik Osmanlıcadaki bilâfı kaide ve saz sözü yerine simdi «kuraldış» diyor ve hepsini bir kelimede yazıyoruz. Halbuki bunu kural dışı diye ifade etmek ve iki kelimede yazmak kaidemize ve maslâhata daha muvafıktır. Çünkü mümasil terkipleri meselâ deve yuları deriz de (deveyular) şeklinde söylemeyiz.

Filhakika konuşma dilinde tahfif yani törpüleme ve daha kısa söyleme her dilde vardır. Lâkin kendini bulmuş, mükemmel olmuş dillerde bu törpüleme imlâya tesir etmez ve ıstılâh için bile olsa bahusus hiç bir terkibin şekli değiştirilmez. Hattâ İngilizce gibi bazı dillerde imlâya o kadar riayet ederler ki pek çok kelimeler söylendiğinden başka türlü yazılır. Çünkü imlâ şekli bir dilin muhtelif lehçeleri arasında bir bağdır hem de ekseriya kelimenin aslını gösterir. Yoksa her dilin her lehçesi söylendiği gibi yazılsaydı bugün İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Japonca parça parça ayrılır ve belki millî birlikleri tehlikeye uğrardı. Onun için ulu orta imlâya dokunmayı millî cinayet sayarlar. Her ne kadar yaşıyan bir dil zihayat bir mevcudiyettir ve her zihayat gibi tekemmül bakımından değişmiye tâbi ise de bu tahavvülün normal seyri pek yavaştır ve bizde olduğu gibi her muharrir istediği şekilde imlâyı çorbaya çeviremez. Almanca gibi son asırlarda millileşmis dillerde bir kaç kelimeden mürekkep sözler ve bazan buna lâhikalar ilâvesile yarım satır tutan kelimeler yapmışlardır, bizde de böyle yapmıya özenenler çıkmaktadır. Almancada bunları bir kelimede yazmak o dilin sivesine uyar. Bizde de iki kelimevi izafeti beyaniye ile birleştirip bir manaya hasretmek usulü vardır, lâkin Almancada olduğu gibi bir kelimede bitisik olarak yazmayız ve bu hal sivemize uygunluk ve mânaya intikal bakımından daha muvafıktır. Kezalik: Faraza kozmoğrafya teriminde gökteki yıldızlardan seyyareye «gezeken» dedik.. Konusma dilimizde seyyare gezgin ve gezginci seklinde söyleriz Dil inkılâbından maksat tasfiye ve birlikti. bu şekil halk ve yazı dilini yine ayırmaz mı?

Bu misâller daha coğaltılabilirse de maksadımız sivesizliğe dair ufak bir fikir vermek ve dilimize karşı gelen tehlikevi önlemektir. Bununla beraber dil inkılâp hareketi Türk dünyasında büyük ve ehemmiyetli bir kültür hareketidir. Her büyük hâdisenin mebdeinde az da olsa sarsıntılar olur ve sonra iş muvazenesini bulur. Yüksek ve millî sefimiz İsmet İnönü'nün yüksek alâkaları ve çok değerli dil bilgilerimizden mürekkep olan Türk Dil Kurumunun metodlu çalışmaları millî dilimize yani ilim ve edebiyat dilimizin inkisafına ümitler vermektedir

Nebil BUHARALI

Duygumun Görüşüyle

(Muhterem ve güzide hocama hürmetlerimle)

Hürmetler Rablerine secde ediyor gibi
Ardından sürüklenir her lâhza yavaş yavaş.
Yarınlar : ışıklarım Onundur, diyor gibi
Ruhlara eğdirmede sevgiyle yolunda baş
Ümitler mi bağlamış yoksa onun sesine
Neden bu kadar mağrur bakışı Aristonun!..
Niçin Fârabi bile güler son nefesine;
İzinden geldiğini bildiğinden mi Onun!
Sanki tarihin sırrı titreşir de adında
Aşil, Sokrat, Eflâtun canlanır bir kadında..

Kimbilir belki de o felsefenin fâtihi:
Önünde damla damla çözülür bütün sırlar
Nurlu bir baş dönmesi sersemletir tarihi
İğilir başlar gibi huzurunda asırlar..

MEZİYET H. URAZ

133

İBRAHİM PAŞA SARAYINDAKI DÜĞÜNLERDEN

MİHRİMAHIN EVLENİŞİ
CİHANGİR VE BAYEZİDİN SÜNNET DÜĞÜ

Yazan :
S. ÇETİNTAŞ

Hürrem Sultan – İbrahim paşanın boğduruluşu – Rüstem paşa – Veliaht Mustafa babasının hissiz gözleri önünde öldürülüyor – Mihrimahın düğünü – Devlet getiren bit – iyi ahlâklı kambur şehzade – Selimle Bayezıt.

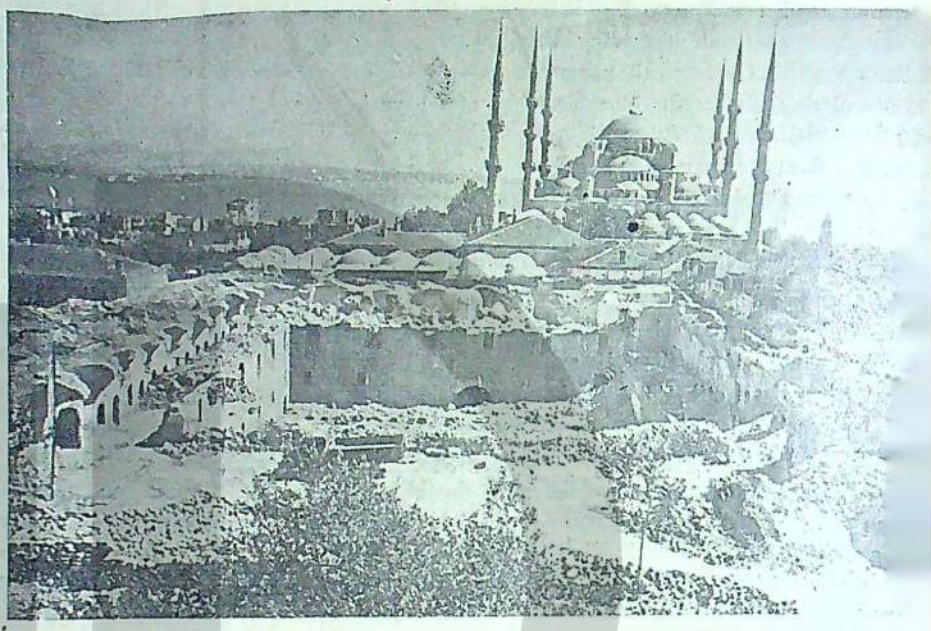

Geçen sene İbrahim paşa sarayının harem dairesi yıktırılırken

Avrupalıların Roxelane adı verdikleri, Roğatini adlı bir Rus papazının kızı olan Hurrem Sultan: Osmanlı tarihindeki entrikalarına başlamış ve hayli ilerilemiş bulunuyordu.

Osmanlı sarayında kadınlar saltanatının ilk fakat en yaman rolünü almış olan Hurrem, saraya para ile satın alınmış bir cariye olarak geldiği halde biraz sonra veliahd şehzade Mustafanın annesi olan Haseki ile rekabete kalkışmış ve ilk muvaffakıyet olarak onu padişahın gözünden düşürerek uzaklaştırmış, yerine kendisi geçmişti. Ondan sonra da Kanunî Süleymandan üç oğlan ve bir kız doğurmuştu.

Gün geçtikçe Hurremin nüfuzu genisliyor ve buna muvazi bir derecede ihtirası da yükseliyordu. Hurrem için ihtiras ve emelinin en mühim cephesi şu idi: Veliahd Mustafayı ortadan kaldırıp kendi büvük oğlu Selimi [ikinci Sultan Selim] Kanunîden sonra, padişah görmek. gençliğini padisah karısı olarak gecirdikten sonra, ihtivarlığını da vine bir padişah anası olarak geçirmek..

Kendisinin bu ihtirasını sezen ve hükûmet işlerinde kadın parmağını hoş görmediği için emellerine, arzularına engel olan sadrâzam İbrahim paşayı bertaraf etmek icin hic bir fırsat kacırmıyan Hurrem, sadrâzamın Avusturya elcilerine salâhiyet bahsinde: [Benim muvafakatim olmazsa padisahın iradesi yerini bulmaz, fakat padişah tasdik etmese de benim istediğim yine olur.] tarzında yüksekten atıp tutması ve [Efendimin elbisesi benimkinden âlâ değildir.] gibi sözleri ve İran seferinde [serasker sultan] diye imza atması, hakikatte İbrahim için bir şımarıklıktan başka bir şey olmasa da padişahın kafasında bir vehim yaratıp büyütmek için Hurreme mükemmel vesilelerdi..

Nihayet Hurremin bu emeli de tahakkuk etti, Kanunî'nin İran seferi dönüşünde 942 - (1535) ramazanında İbrahim saraya iftara çağırıldı, Atmeydanındaki kendi sarayına döndüğü gecenin sabahı yatak odasında boğulmuş buldular..

Hurrem için mühim bir engel ortadan kalkmıştı, İbrahim paşadan almış olduğu dersle, emellerine muvafakat veya muhalefet edecek bir sadrâzamın ehemmiyetini takdir ediyor ve kendisine lâzım olan vasıfları Rüstem paşada görüyordu. Binaenaleyh, evvelâ kızı Mihrimahı Rüstem paşaya vererek onu padişaha damat etmek lâzımdı.

İbrahim paşanın ölümünden dört sene sonra Rüstem paşa damat olmus, damatlığından altı sene sonra da 1545 yılında Hadım Süleyman paşanın yerine, sadrâzam olmuştu ve bundan yedi sene sonra da yine remin gayreti ile açılan İran sefe ordu Konya Ereğlisine vardığı z hiç bir şeyden haberi olmadığı babasının elini öpmek için otağır ren veliaht Mustafa, padişah cellâtlarla karşılaşmıştı. Cellâtlar, tile İbrahim paşayı boğan yedi dilsizdi! Bunlar şehzadenin üzer tıldıkları vakit, zavallı Mustafa, şah babasından beyhude istimdat rek haykırıyordu. Çünkü Kanunî leyman çadırda bir atlas perde sında evlâdının ölümünü hissiz lerle seyrediyordu [1553].

İşte bu çadırdaki facia ile Hu en büyük emeline kavuşmuş, ve Mustafanın yücudü ortadan kal kendisi artık veliaht anası ol Evet, veliaht anası da olmuştu. F onun padişahlığını göremedi. Ç ölüm, bu sefer kendisini kucak tı! (1558).

***

Şimdi bizim bahsedeceğimiz Ka Süleymanın yaptırdığı ikinci düğ şehzade Cihangir ve Bayezid'in netleri ile beraber Mihrimahın Rüstem paşaya verilmesi vardır.. nun için kısaca damattan da bah mek isterim :

134

Rüstem paşa: Bugün Tahtakalede Sinanın nefis sanat eserlerinden birisi olan Rüstem paşa camiini yaptıran zattır. Bunun asıl milliyetine Sicilli Osmanî Arnavut, Kamus-ül-Âlâm Hırvat diyor.

Kendisi haremi hâs'da okuyarak terbiye görmüş, oradan, rikab ağalığı ile çıkmış, biraz sonra Diyarbekir valisi olmuş, Diyarbekirden getirtilerek Mihrimah ile evlendirilmiş, daha sonra iki defada yekûnu on beş sene tutan bir müddet içinde imparatorluğun sadrâzamlığını yapmış ve nihayet 1560-968 tarihinde ölmüştür.

Rüstemin damat yapılması haberi işitilince, onu sevmiyenler tarafından cüzzam hastalığı ile malûl bulunduğu işae edilmişti.. Bu şayia üzerine hasıl olan tereddüdün izalesi için keyfiyetin tahkikine karar verilmiş, bunun için de şu çareye başvurulmuştur :

O zaman kanaatine göre cüzzamlılarda bit bulunmazmış. Binaenaleyh Diyarbakıra kadar itimat edilir bir adam gönderilerek paşanın çamaşırlarında bit araştırılmış ve giden adam aranılan bitin bulunduğu müjdesi ile avdet etmiş ve ihtimal ki bu devlet kuşu İstanbula kadar seyahatle Hurrem sultanın huzuruna bile çıkmıştır! Bu müjde üzerinedir ki tereddütler zail olmuş, paşa Diyarbekirden çağrılarak damat olabilmiştir.

Hattâ bu hâdiseyi telmihen zamanın şairlerinden birisi :

Olıcak bir kişinin talihi yâr :
Kehlesi dahi anın işe yarar!

Beytini söylemiş!

Kaynanasına çok hayırlı bir damat olan Rüstem paşanın şehzade Mustafanın ölümünde parmağı olduğu için Yeniçeriler, sadrâzamın cezalandırılmasını istemişler ve Rüstem sadaretten azledilerek yerine ikinci vezir Ahmet paşa getirilmişti! Fakat iki sene sonra tekrar sadrâzam olunca meşhur şair Yahya beyi sıkıştırmağa başlamıştı.. Esasen şairleri sevmiyen Rüstem paşa şehzade Mustafanın katli hâdisesinde pek acıklı bir mersiye yazmış olan Yahya beyin de padişah iradesi ile vücudünü kaldırmağa uğraştı, fakat Kanunî Süleyman Mustafanın vücudünün yok edilmesine razı olmuşsa da her neden ise, onun hatırasını yaşatan şairi feda edememiştî!

***

Kanunînin oğullarından ikinci Selim ile Mehmet, daha evvel ağabeyleri veliaht şehzade Mustafa ile birlikte At meydanı sarayında sünnet olmuşlardı. şimdi ise geriye kalmış iki oğlu Cihangir ve Bayezit sünnet olacaklardı.

Bunlardan Cihangir kambur ve çirkindi. Fakat zeki, edip ve faziletkâr bir yaratılışı vardı, nükteli ve hakîmane konuşurdu, babasına ve muhitine kendisini pek sevdirmişti. 1531 - 937 de doğmuş ve sonra Halepte vali bulunduğu sırada hassas mizacı, çok sevdiği kıymetli ağabeyisi Mustafanın haksız ölümüne dayanamıyarak o da ayni sene, yani 1553 de ölmüştü. Ölümüne pek müteessir olan babası Halepten cenazesini getirterek Şehzade camii türbelerine gömdürmüş ve onun namına Tophane sırtlarında yükselen toprakların kamburu üzerine de bir cami yaptırmıştır ki bugünkü Cihangir camii budur ve Beyoğlunun en güzel bir semti olan Cihangir semti de bu şehzadenin adını taşımaktadır.

Sünnetlik olan diğer şehzade Bayezit ise, haşin ve kavgacı idi, 1525 de doğmuş olup 1559 tarihinde isyankâr bir şakî gibi öldürüldü idi. Sünnete gelince:

Şehzade Selime lâla tayin edilen Mustafa paşa şeytanca ve hattâ alçakça bir maksat peşinde çalışarak Bayezit ile Selim arasında müthiş bir husumet uyandırmıştı. Bu adamın desisesine kapılan Bayezit günün birinde kardeşi Selime ağır hakaretler taşıyan bir mektup yazmış ve hakaretini teyit ve teşdit için de bu mektubuna [bir kadın elbisesi, bir hotoz ve bir öreke] ilâve etmişti.. Selim ise kardeşinin yolladığı bu mektubu ve ağır hakaret taşıyan eşyaları babasına yollıyarak şikâyet etti.

Padişah kızdı ve Bayezidi Karamandan Amasyaya tayin etti. Bayezit yeni vazifesine gitmiyerek babasının adamlarına karşı kuvvet toplamağa kalkıştı ve bu yüzden bir yurt içi muharebesi çıktı. Babasının kuvvetine dayanamayıp mağlûp olunca İrana kaçtı, şah (Tahmasep) bu şehzadeden istifade etmek için Osmanlı hükûmeti ile pazarlık etmek istedi ise de bir şey koparamıyacağını ve bilâkis başına bir gaile açacağını anlayınca yumuşadı ve Tebrize giden Türk memurların reisi Ali ağaya saçı sakalı tıraş edilmiş ve arkasına eski bir aba giydirilerek iple bağlanmış bir halde şehzade Bayezit dört evlâdı ile beraber teslim edildi. Ali ağa da bunları hep birlikte (Kazvin) de öldürerek vazifesini yapmış oldu!.. Bu vakadaki küçüklüğünü hatırlatmak için sonradan sultan Süleyman Tahmasebe üç yüz bin, şehzade Selim de yüz bin duka altını göndermişlerdi.

Bu düğünde rolü olanlardan gelin sultanı da unutmuş olmıyalım : Tarihteki Osmanlı vezirlerinin en zenginlerinden olan Rüstem paşanın karısı Mihrimah sultan mimar Sinana oldukça mühim şaheserler yaptırmıştır.

Bunlardan birisi Edirnekapıdadır ki buna: Edirnekapı camii de derler. Diğeri de Üsküdarda İskele meydanını süslemekte olan büyük camidir. Sinan, her ikisine birden başlamış ve 1548 de ikmal etmiştir. Bu camilerin civarlarında mektep ve medrese gibi diğer müessesatı da vardır ki bunlar mimarî ve sanat bakımından cihan medeniyetine şeref veren eserlerdir.

***

[28 Eylûl 1539] tarihi, on beş gün süren bu düğünün ilk günüdür. Kanunî Süleyman At meydanına geldi, vezirler, beylerbeyleri karşıladılar. Tahtına oturduktan sonra bunlar huzura girerek tebriklerini sundular. Bu birinci gün davetlilere, yeniçeri ve hassa askerlerine ziyafetler verildi. Halkla beraber bazı eğlenceler ve vahşi hayvanlar seyrettirildi.

İkinci gün padişah Defterdar ile Kazasker arasında tahtına oturarak vezirlerin tazimlerini ve hediyelerini kabul etti, bunlar arasında vezir-âzam Lûtfi paşa, seksenlik Hadım Süleyman paşa, Sokullu Mehmet paşa, damat namzedi Rüstem paşa, Anadolu beylerbeyi diğer Süleyman paşa, Karaman beylerbeyi Ferhat paşa, görülüyordu, evvelâ padişahın elini öptüler, sonra hediyelerini sundular.

Bunlardan sonra da Fransa, Venedik ve Macaristan sefirleri ile Jan Zapolyanın elçisi el öperek hediyelerini takdim ettiler.

Düğünün müteakip günleri [illegible] dî oyunlar ve eğlencelerle [illegible] Resmi geçitler, musiki, raks[illegible] leri, harp oyunları, her cinsten mu[illegible] lif spor hareketleri, at yarışları [illegible] yordu.

Hokkabazlar, karagözcüler, mask[illegible] ra ve soytarılar, düğüncüleri ve [illegible] eğlendiriyordu.

Bu müddet zarfında şehzade [illegible] zit ile Cihangirin At meydanındaki [illegible] rahim paşa sarayında sünnetleri [illegible] pıldı.

Ayni zamanda Mihrimahın R[illegible] paşaya nikâhı ve düğünü de bugür[illegible] de yapıldı, padişah bu münase[illegible] vezirler, beyler ve âlimlerin tebrik[illegible] hediyelerine iltifatla ve kıymettar[illegible] diyelerle cömertçe mukabele ediy[illegible]

Daha uzun tafsilâtına eremed[illegible] bu düğünü de burada kesiyoruz.

Y. Mimar :

S. ÇETİNTA

Milliyet Duygusu yahut Süleyman ağa

Yazan :
Dr. M. Hakkı Akansel

Türkiyenin yaşaması, ilerlemesi, büyük ve kudretli bir devlet olabilmesi için elimizde biricik manevî kuvvet kaldı : millî duygu, millî asabiyet, millî heyecan.

İnsan kalabalıklarını bir araya toplamak, onları birbirine perçinlemek için manevî bir kudret lâzımdır. Manevî kuvvetsiz Devlet olamaz. Filozof Taine, bir millet yapmak için, dil, din, millî tarih mefharetlerinde birlik gibi üç şartın lâzım olduğunu yazıyor. Dil ile din, bize doğarken hediye edilen iki nesnedir. Fakat milliyet duygusu öyle değildir, onu doğurmak, büyütmek lâzımdır.

Osmanlı Devletinin batmasında en mühim âmillerden biri milliyet duygusunun olmamasıdır, daha doğrusu, bir çok milliyet duygularının birbirile çarpışmasıdır.

Japonyanın yükselmesinde de en mühim âmil, Japonlarda, son derecesine kadar götürülmüş bir millî asabiyetin mevcut oluşudur.

Yusuf Akçura'ya göre, Avrupalılar, Osmanlı Devletini yıkmak için, iki yüz seneden beri, bu devleti teşkil eden muhtelif kavimler arasına (milliyet duygusu) nu sokmuşlar, ve bunu körüklemişlerdir. Buna, evvelâ, dini ayrı kavimlerden başlamışlar ve muvaffak olduktan sonra, dini bir olan milliyetleri kışkırtmışlar ve bunda da muvaffak olmuşlardır. Bu da ispat eder ki, zamanımızda, milliyet duygusu, din duygusundan üstündür.

Eski Türklerde bu duygu çok kuvvetli idi : meşhur Leon Cahun'ün, Ziya Gökal'a göre, Türklere türkçülükle iftiharı aşılayan maruf eserinde, şöyle yazılıdır; (Türkler, ırklarile iftihar ederlerdi)

Burada bahsi geçen Türkler, Ortaçağ ve Ortaasya Türkleridir.

(Kafkasyada Cebenin adamları önden giderler, oralardaki Türklere, Ortaasyada büyük bir Türk hakanı çıktığını söylerler, Türklerin millî büyüklüklerini anlatırlardı).

(Cengiz öldükten sonra, Celâlettin İrana geldi, yeniden bir devlet kurmak istedi; fakat, bahis evvelden kaybedilmişti. Çünkü, onun etrafında artık eski Türkler yoktu, asıl hakikî Türk millî bayrağı, Çindeki imparatorun elinde idi).

(Celâlettin sülâlesinin hükümdarları, aynı ırktan (yani Türk) olan bir kavme karşı, gene Türkleri yardıma çağırmak suretile, bir yanlış iş yapmışlardı).

Bu cümle, Leon Cahun'ün kitabında, göze çarpsın diye, italik harflerle dizilmiştir.

Leon Cahun, Orhon yazıtlarından bahsederken (Türklerin şan ve şerefi için) kelimelerini italik harflerle dizdirmiştir. Bu suretle, tâ o vakıt bile-yani 1300 sene evvel-Türklerdeki milliyet duygusunu tebarüz ettirmek istemiştir. O, şöyle söylüyor : (Türk kahramanı, Fransız kahramanı Roland gibi, memleketinin şirîn olduğundan bahsetmiyor, fakat onu candan seviyor).

Türkler, her ne zaman, böyle yüksek bir millî duygu ile hareket etmişler ise büyük Devletler kurmuşlardır. İlk devir Osmanlı Türkleri gibi.

Osmanlı tarihi hakkında pek büyük bir eser yazan Hammer de, bundan 700 sene evvel, Bizans imparatoru Romanüs Diyojen ile Alparslan arasındaki meşhur muharebede, imparator tarafındaki Türk ırkına mensup askerin, muharebe esnasında Alparslan tarafına geçtiklerini ve muharebenin bu sebepten Bizanslılar tarafından kaybediidiğini yazar.

Gene Hammerde okunduğuna göre İranda muzaffer olan Türk Nadir Şahin, sadrâzam Hekimzade Aliye türkçe bir mektup göndererek, Osmanlılarla Türkmenlerin ayni cinsten olduklarını, bu sebepten kavga etmelerine sebep olmadığını, millî birliği kuvvetlendirmek için İranlıları da Sünnileştireceğini vadettiğini öğreniyoruz.

Gene aynı müellife göre, serasker Ferhat, İran ordusundaki Türkmen beylerile, kısmen, el altından uzlaşmak suretile, Tebriz ve Tiflis muhasarasını kaldırabildi (1590).

Bir kavimde milliyet duygusunu uyandırmak için, ona, kendi târihini, onun geçmişteki, göğüsleri iftiharla kabartan işlerini öğretmek lâzımdır :

1293 Türk-Rus harbinde, Osmanlı ordusunun Şarkta baş kumandanı olan Ahmet Muhtar paşanın sır kâtibi, büyük vatansever ve mütefekkir Erzurumlu Mehmet Arif beyin eserinde, şu, çok doğru ve derin fikirler okunmaktadır :

(Tarih okutmak o kadar mühim imiş ki, Ermenilerde görülen (aşkı milliyet), (sevdayı kavmiyet) tarihlerini bilmekten ileri geliyor) (sa. 3).

Keza : (Ricalimizin eksersinin ibreti tarihiyede noksanı, husemanın mucibi itilâyı şanı ise, her ferdinin millî tarihine, kavminin sergüzeştine lüzumundan fazla vukuf ve itminanıdır) (sa. 3).

Keza: (Tesiratı tarihiye ile, Rumların uğacık bir diyakosu, sanki Makedonyalı bir İskender kesiliyor) (sa. 4).

Keza, (Hemen iddia edebilirim ki, adamcasına yazılmış, muhakemeli bir tarih, yalnız başına insanı canlandıracak kudreti hârikaya maliktir) (sa. 289).

Arif beyin (Başımıza gelenler) ismindeki bu kitabını, yurdunun yükselmesini isteyen her Türke şiddetle tavsiye ederim. 1890/1306 da yazılmış, oğulları tarafından, 1912/1328 de İstanbulda ikinci defa olarak bastırılmıştır.

Bir millet için millî duygunun ne kadar mühim olduğunu ispat eden başka bir eser de, sayın üstad Dr. Riza Nur'un (Türk tarihi) isimli, 1925 de basılmış olan muazzam 12 ciltlik kitabıdır. Şimdi, bu eserden, pek kısa olarak, iktibaslarda bulunacağım :

(Avrupalı ve Rus müelliflerin, eski Türk tarihine ait eserlerini okuyan münevver gençler eserlerde, Türklüğün büyük mâzisini görmüşler, o azametli tarih önünde heyecanlara, istiğraklara düşmüşler, derhal o tarihin ihyası fikrini almışlardır. Bundan da (millî ruh) doğmuştur. (Tarihi olmıyan milletler bir şey olamaz) derler. Hakikaten, tarihleridir ki milletleri yaşatır (c 1, say. 175)

(İşte bunlardan mühim bir Türk tarihi, bundan da azametli bir Türk milleti meydana çıkacak, ve, dünyanın anlayıp teslim edeceği bu azameti sayesinde, bu millet yer yüzünde ebediyen yaşayacaktır) (c 1, say 75).

(Terakki, sırf millî ruhun varlığı, adalet, güzel teşkilât, ahlâk ve fedakârlıktır) (c 4, say. 101).

(Bu yüksek ve yüce prensiplerin, sistemlerin semere vermesi, bizzat milletin benliğine sahip, meşru duygulu, ferdî ve kütlevî, millî menfaatleri idrak edecek bir surette terbiye alması, yükselmesi keyfiyetine bağlıdır. Bunun için her şeyden evvel, maarife himmet olunmalıdır) (c 4, say. 103).

(Bu şâirlerin ve ediplerin bu şuursuz propagandaları yâni yüksek memurlara hitaben yazdıkları pöhpöhlü kasideler) Türkün benliğini, bir semmi katil gibi, öldürüp bitirmiştir. Benliği olmıyan bir millet ise hiç bir şey olamıyacağından, sise tutulmuş bir gemi gibi, şaşırıp kalmışızdır) c 1, say. 119)

Dr. Riza Nur, burada gayet mühim bir noktaya temas etmiştir : o da (millete Köle Ruhu aşılamaktır. Meşhur İngiliz muharriri Wells'in (Cihan tarihinin ana çizgileri) isimli gayet kıymetli; ve türkçesi de olan eserinde, eski Mısır Firavunlarının millete köle ruhu aşıladıkları, ve bu sebepten, her gelen yabancı kumandanın Mısırı kolayca zaptettiği yazılıdır.

136

Namık Kemal de, bu (Köle Ruhu) nun fenalığından şu suretle bahseder : «İstanbul ahalisi, bu meskenette, bu (hizmetkârlık iptilâsı) nda devam ettikçe, âdeta vatanımızın kalbindeki cerihalardan peyda olmuş kurt hükmünde kalacağız (Maarif Vekilliği tarafından 1940 da basılan (Tanzimat) isimli kitapta İhsan Sungu'nun (Osmanlılar) ismindeki yazısında, mezkûr kitap, (sahife 800).

Tarih babası Herodot da, eski Yunanlıların, esir oldukları vakit, hiç çalışmadıklarını, hür olunca bütün gayretlerini sarf edip güzel medeniyetler kurduklarını yazar. Maruf Montesquieu de aynı fikirdedir.

Fransız Şark bilgini F. Grenard da, 1939 da çıkan (Asyanın yükselmesi ve düşmesi) isimli eserinde, Asya milletlerinin geri kalmalarında en mühim âmilin, istibdat dolayısile, onlara aşılanan köle ruhu olduğunu yazar.

Genc, biz, Riza Nur'un eserine dönelim:

(Osmanlı Devleti, ilk devirde, Türklük ve millî vasıflara mâlik idi. Bu devre Kanunî Süleymana kadar gelmektedir. Ondan sonra, milliyet ve millî adlar bile kalkmıştır. Milliyet bozan devşirmeler, köle hiristiyanlardan rical ve din âlimleridir) (c 4, say. 10).

(Bu suretle, bu hanedanın kanı o kadar karışmıştır ki, kendilerinde Türk kanından bir damla bile kaldığı şüphelidir) (c 4, say. 11).

Ecnebî unsurların bu hususdaki gayret ve muvaffakıyetler müthiş ve Türkün âtisi için mühliktir. Bu ecnebi unsur cemaatı, türlü kisvelere girerek, hele (din) burnusuna bürünerek, Türke milliyetini unutturduğu gibi, pek fazla ileri gidip, Türkü hakir bir mahlûk, Türk kelimesini hakaret lafzı haline koymağa muvaffak olmuşlardır. Hiç bir yerde, bir milliyeti, bir millet ve devleti yıkmak için, ruhta ve esasta bu kadar tahribat yapmağa muvaffak olmuş (İçerden Düşmanlar) görülmemiştir) (c 4, say. 44).

(Çünkü, her hangi bir millet, milliyet ve kendi devleti duygularından âri olursa, kolaylıkla müstemleke yapılır) (c 4, say. 46).

(Son beş, on seneden beri (millî ruh ve esası) dahilinde Avrupadan istifade fikri meydan almıştır. Doğru tarz da budur. Doğru yolu bulmuşuzdur) (c 4, say. 50).

(Millî Duygu olmadığı için, Sadaret kaymakamları, serhaddeki sadrâzamlar muvaffak olmasın da yerlerine biz geçelim diye, onlara mühimmat göndermezlerdi) (c 4, say. 59).

(Din ulemasının bu devlet ve milete en büyük fenalıkları, millî ruhu ve gayeyi, din namına, ortadan silmeleridir) (c 4, say. 74)

(İkinci sülâlenin (yani Osmanlı hanedanı - Riza Nur, Anadolu Türklerini Bir Devlet addettiğinden, Selçuklara birinci sülâle ismini verir) büyük ve affolunmaz kabahatlarından biri de Türk milliyetini öldürtmesidir) (c 4, say. 83)

(Ecnebi unsurlar saraya üşüştüler. Bunların ilk işi, var kuvvetlerile, Türklük duygusunu mahvetmek olmuştur) (c 4, say. 85)

Yusuf Akçura'nın, eserinde de şöyle yazılıdır : (Dil ve Tarih, bir milletin hüviyetini muhafaza ve inkişaf ettirmekte en mühim âmillerdir.) (Say. 20).

Tarih tekerrürdür, denir. Osmanlı Türklerinin başına gelen hâdise, yabancı unsurlar içinde boğulmaları keyfiyeti, bundan tam beş bin sene önce, Sümmer'lilerin de başına geldi : Londra Müzesi (British Muzeum) Müdürü L. Wooley, Sümmerliler hakkında bizzat yerine gidip kazılar yaparak bir kitap yazmıştır. Bu kitabın farnsızca tercümesinin (183) üncü sayfasında şöyle bir cümle var : (Sümmerlilerin, Akkadiyen ve başka ırklarla karışmak suretile saflığı kaybolmuş. ve kendilerine Sümmerli denebileceklerin miktarı bir azlık olmuştu). Müellif, Sümmerin batmasını bu hâle atfediyor.

***

Yukarda, millî duygu olmadığı için büyük bir devletin battığını izah ettik. Şimdi, bunun aksine olarak, millî duyguyu son haddine çıkaran başka bir milletin, Japonların, nasıl az bir zamanda güyük bir devlet kurduklarını izah edeceğim. Buradaki rehberim, General Pertev Demirhan tarafından 1935 de çıkarılan (Japonların asıl kuvveti) ismindeki pek faydalı ve kıymetli eserdir: Pertev paşa, otuz sene evvel Japonyada ataşe militer sıfatile bulunmuş, ve o zamandan beri, Japon ilerakkisini takip etmiş ve bunun sebeplerini anlamak için kafa yormuş, ve bundan Türklerin yükselmesi için dersler çıkarmış vatansever ve mütefekkir bir Türktür.

(Japon teâlisinin en mühim kısmı ruhî ve manevidir) (say. 6).

(Buşido (Şövalyelik) ahkâmı, Samuraydan (Şövalyeden) ciddiyet, istikamet, talep ederdi. Hileli yol, yalancılık, şüphe, îma gibi karaktersizlik büyük bir namussuzluk sayılırdı) (sayf. 8).

(İşte, federal devrinin bu şövalye zihniyeti ve dahilî kültürdür ki, Japon milletinin, sonradan, pek az zamanda, diğer medenî milletler sırasına geçmesinde en büyük âmil olmuştur) (say. 11)

(Eski sistem çökerken millete bir his baki kalıyor ; bu da, şeref, cesaret, fedakârlık, ve umumiyetle millete vekar ve izzeti nefis kültürüdür) (say. 12).

Japonlar bu halde iken, inhitat devri Osmanlıları ruhan ne durumda idiler? Bunu, (Başımıza gelenler) den öğreniyoruz (sayfa 4):

(Bizde de, zâfı kalb eseri olarak - Arif beyden af dilerim, şöyle dense daha yerinde olur : padişahların ve onların etrafındaki yabancı dalkavukların millete aşıladıkları (köle ruhu) eseri olarak-izharı zillet, istitafı şefkat gibi pısırıklıklar, bir şahsın edeb ve terbiyesinin delili makamında addolunmuş, ve âdet hükmüne girdiği için birbirimize bakarak, iş eri addettiğimiz zincirsiz arslanlara karşı - yani ecnebilere karşı - küçüle küçüle, hazmı nefs ede ede, bir dereceye gelmişiz ki, tarihimizi değil, kande varsa, yakında, biçare nefsi nâtikamızı bile hazm ile gubara münkalip ederek, bütün bütün yok hükmüne gireceğiz).

Yükselen bir milletle, batmak üzere olan bir Devletin Ruh Durumlarındaki derin farkları daha iyi anlatabilmek için, bu cümleyi Arif beyden aldım.

Şimdi, gene, general Pertev Demirhan'ın kitabına dönelim :

(Çünkü, Japon milleti, Avrupa milletleri tarafından küçük görülmeği, bu izzeti nefis sayesinde, hazmedemiyor, ve onlar gibi yükselmekte istical gösteriyordu) (sa. 26).

(Avrupa ve Amerikada ne kadar yenilikler varsa, hepsini birer birer memlekete sokmak için millette ve hükûmette büyük bir arzu ve âdeta asabî heyecan uyanıyor..) (sa. 27).

(Şu hâdise, Japonlardaki milli asabiyetin ne kadar yüksek olduğunu gösterir : Rus-Japon harbinden bir kaç sene evvel, bir Japon genci, yazdığı eserle Rus tehlikesine dikkat nazarını kâfi derecede çekemediğini zannetmiş, ve intihar etmekle kitabının üzerine alâkayı çekmek istemiştir) (sa. 35)

(Japonlar milliyetlerile en ziyade iftihar eden kavimlerden biridir) (sa. 45)

(Millî terbiye, ve bu sayede kazanılan milliyet hissi, Vatan, yani Yurt muhabbetini meydana getirir, ve bu muhabbeti ziyadeleştirir ve sağlamlaştırır) (sa. 45).

***

Demek ki, bir yandan, milliyet duygusu olmaması yüzünden koskoca bir Devlet batı; diğer taraftan, millî âsabiyetin son h dine getirilen, ve o zamana kadar ismi bilinmeyen bir ufak Devlet ise, az vak en büyük Devletler arasına katıldı. İşte M lî Duygunun mûcizesi!

Osmanlı Devletinin çökme devrir yüksek memurlukları elde edenlerin, bur dan istifade ile, çabucak zengin olmağa kışmaları, akraba ve taallükatlarını, lây olsun olmasın, mühim yerlere kayırma yerlerinde tutunmak için çeşit çeşit bayağı-

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

lıklara baş vurmaları; en yüksek ilim kürsülerine bile, iltimasla câhil kimselerin getirilip memlekette o ilim şubesinin 20-30 sene körletilmesi; ve bu suretle memleketin istikbali ile hafif meşrebcesine oynanması; Devlet kapılarında (Rüşvet) in tabiî bir hâl gibi telâkki edilmesi; tutulan her (Beylik İş) e mutlaka sui-istimal karışması; (Devletin malı deniz, yemeyen domuz) sözü gibi yeis mahsulü bir fikrin dillerde dolaşması (Başımıza gelenler) de okunduğu gibi, muharebe yerinde evine göndereceği yağ ile meşgul olan yüksek rütbeli zâbitler bulunması; Hammer tarihinde kayıtlı olduğu üzere, Kaynarca sulhu gibi, Osmanlı Devletinin ömrünü söndürmesi çok muhtemel olan bir sulhu müzakereye memur olan Yâsincizâde'nin, müzakereler arasında, İstanbuldaki evine yollamak için, kafes kafes canlı tavuk toplamakla meşgul olması; hep bunlar, milliyet duygusunun olmamasından, millî âsabiyetin bulunmamasındandır.

Mithat paşanın (Tabsirai İbret) ismindeki hatıralarında şu cümle okunmaktadır (sa. 217) : (Bizim memlekete mahsus âdetlerden olduğu üzere, bir memurun şahsı ve zatı aleyhinde icrayı garaz için, o memurun idaresine mevdu olan umuru-devlet ve memleketin feda edilmesi pek kolay olup...)

İşte bu cümle, o devrin padişahları ve devlet adamları hakkında çok şeyler anlatır.

Hülâsa, 1550 tarihinden 1915 tarihine kadar, Osmanlı Deveti, ne iş tuttu ise muvaffak olamadı, ve en sonunda, çöktü. Osmanlı Devleti, Avrupaya yakınlaşmak, onu taklit etmek zaruretini, tâ 1730 senesinden beri duymakta idi. Japonlar ise, bunu 1853 senesinden itibaren duydular. Osmanlı Devleti battı, Japonlar ise, az zamanda büyük bir devlet kurdular. Çünkü, millî âsabiyet bir tarafta hiç yoktu, ötekinde ise, son haddine götürülmüştü. Sebebi, Japonlar gayet mütecanis bir kütle idi, Osmanlılar ise, aksine, çok alacalı bir Devlet hâline gelmişlerdi.

***

Yusuf Akçura'nın ismi geçen eserinde (sa. 82), 1800 tarihlerinde Mısırın Napolyon tarafından işgalinden bahsedilirken, şu iki hâdise kaydedilmiştir :

1 — Mısır Kölemen beylerinden, ve (Türkden gayrı bir ırka mensup olan) Murad bey, Fransızlara karşı İbrahime yardım etmek şöyle dursun, Osmanlı kumandanı Derviş paşayı cebren Saitten çıkarıyor, ve onun, Osmanlı ordusu için toplamış olduğu para ve erzakı zaptedip Fransızlara takdim ediyor.

2 — 21 yaşında Halepli bir Türk genci olan (Süleyman ağa) (bu gencin Türk olduğu (Cevdet tarihi) nde de yazılıdır), Özbekiyedeki konağının bahçesinde gezinen Fransız kumandanı Kleber'i hançerle öldürür. Bu genç fedakârı, Fransızlar, bir çok işkencelerden sonra, kazıklıyarak öldürdüler).

Bu iki hâdisenin, aynı kitabın aynı sayfasında, alt alta yazılı olması kadar mânâlı bir şey olamaz :

Bir yandan, bir kumandan, eli altında kuvvet olduğu halde, Türklüğe yardım şöyle dursun, ona fenalık ediyor, çünkü, o Türk değil.

Diğer yandan, bir delikanlı var ki, her taraf Fransız askerile dolu, kimsesiz olduğu halde, ve öleceğini de bilip dururken, bir yabancı generali pervasızca öldürüyor.

Bu delikanlının eline hançeri verip onu kendi ölümüne gönderen kuvvet nedir? Her şeyden üstün tuttuğu Türklüğün şan ve şerefini korumak kaygusu!

Millî duygu, millî âsabiyet, millî heyecan!...

***

Ancak millî âsabiyet sayesindedir ki, her hususta ileri gidebiliriz; câhillik ile, kayıtsızlıkla savaşabiliriz. Harplerde muvaffak olabiliriz. Fikir, her vakit maddeyi yenmiştir. Fikir, zaman ve mekân tanımaz. Bu fikri Türk milletine aşılamak için ne lâzımsa yapmalıyız. Yüksek bir milliyet duygusuna sahip olan milletler, yüzlerce sene esir yaşasalar da, nihayet, istiklâllerine kavuşmuşlardır. Fikrin madde ile alâkası yoktur. Eğer, ortaya atılan bir fikirde doğruluk ve canlılık varsa, o, senelerin kanatları üzerinde uçarak gelecek asırlara kadar ulaşır, ve o devirlerde yaşayacak olan insanlara da manevî destek olur. Dinler buna misaldir. İşte (Türkçülük fikri) de böyle canlı ve lüzumlu fikirlerdendir. Bu fikir, seneler geçtikçe, akıllı, okumuş, şahsî menfaatlerden yakasını kurtarmağa muktedir olmuş Türklerin kafalarında yerleşecek büyük ve kuvvetli bir Türkiye yaratacaktır.

Bereket versin ki, Türk milletinde millî âsabiyet hiç bir devirde ölmemiştir. Misalleri pek çoktur: (Başımıza gelenler) de okunduğu gibi, 93 seferinde, Kars ve Erzurum halkının göstermiş oldukları o büyük vatan hissi, ve, daha yakınlarda, Gazi-Antep halkının o eşsiz savaşı gibi. O zamanlar, bu halkın, erkek, kadın, genç, ihtiyar, hepsi birer (Süleyman ağa) olmuşlardı.

Fakat, yalnız temiz halkın vatanseverliği ile iş bitmez. Osmanlı Devleti, en başta Hânedan olmak üzere, yüksek memurların millî kayıtsızlığı yüzünden batmıştır. Hânedanda milliyet duygusu kalmamıştı, çünkü, bu sülâle, Dr. Riza Nurun yazdığı gibi, altı yüz seneden beri, çeşit ırklarla karıştı, üstelik, afyon, esrar, içki, kadın gibi sebeplerle bozuldu, delirdi. Böyle bir sülâlede seciye, zekâ, bilgi kalır mı? Sonra, bu sülâlenin iş başına getirdiği insanlarda aradığı biricik meziyet (dalkavukluk) ve kendi keyiflerine hizmet idi. Bir (Dalkavuk) ta ise, hiç bir yüksek düşünce olamaz. Biricik düşüncesi külâh kapmak, zengin olmak, tafra satmaktır.

Milliyet duygusunu millete aşılamak lâzımdır. Bunun için, başta olanlar millete örnek olmalıdırlar. En eski Osmanlı Türkü tarihini yazan, ve bulmak için Hammerin otuz sene aradığı (Aşık paza zade) nin: (Padişah kim zabun ola, memleket tez harab olurmuş) sözü gayet doğru ve gayet derindir. Bu sözün ne derece doğru olduğunu daha iyi kavramak isterseniz, Mithat paşanın (Tabsirai İbret) ini, ve İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın, pek kıymetli ve uzun bir emek mahsulü olan (Osmanlı devrinde son sadrâzamlar) ismindeki kitabını, ve Maarif Vekilliği tarafından neşredilen (Tanzimat) ismindeki büyük kitapta, Tarih doçenti Cavit Baysun'un (Mustafa Reşit paşa) ismindeki kıymetli tetkikini okuyun.

O zaman, Milliyet Duygusunu kafası almıyan kötülemiş padişahların sadrâzamlığa çıkardıkları (Mahmut Nedim) ve Damad (Mehmet Ali) gibi adamların, kaşifen gibi, bu devleti batırmak için nasıl çalıştıklarını anlayıp dehşet ve nefret içinde kalacaksınız. Bu adamların biricik düşünceleri, padişahın ve saraydaki binlerce mahlûkun israflarına para yetiştirmek ve o sayede yerlerinde kalmaktı. Tabiî, bu gibi mahlûklar, (vatanın yüksek menfaatlerini) düşünecek kadar dimağen tekâmül etmiş değillerdi. Esasen, tekâmül ve tenevvür etmiş dimağlar dalkavuk olamazlar.

Bu gibi yüksek zekâlar ise, ya, Mithat paşa gibi Tâifte boğduruldu; veya, Reşit Âli ve Fuat paşalar gibi, siyaset icabı, Rusya ve Avusturyaya karşı Osmanlı Devletinin bekasını isteyen ve bu uğurda kan bile döken İngiliz Fransızların zoru ile padişahlar tarafından iktidar makamına istemeye istemeye getiridiler, ve ilk fırsatlarda yerlerinden atılıp, gene Mahmut Nedimlere dönüldü. Hulâsa, Osmanlı Devleti, milliyet hissi olmamasından tarihe karıştı.

Evet, Millî Duygu!. Millî Asabiyet!.. Millî Heyecan!...

İşte, elimizde kalan biricik (Can kurtaran simidi)!.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

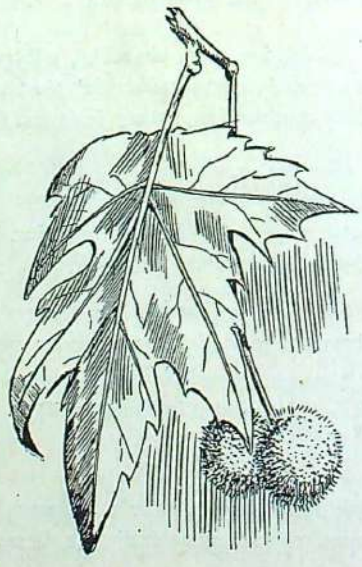

138

Türkçe Davası

(5)

Yazan: Besim ATALAY

Arapçaya giren yabancı bir kelimenin hemen kılığını değiştirdiği ve bu halin küçük büyük bütün araplarca hoş görüldüğü halde (1) türkçeye giren bir yabancı kelimenin türkçeleşmesini eski ve yeni bilginler doğru bulmamışlardır.

Bugünkü züppeler dünkü softalardan daha ileri gitmişler ve -ilimce bir değeri olmadığı halde - gıram'ı gram, fırank'ı frank yazmakta inat etmişlerdir; bu zavallılar türkçede yarım ses bulunmadığını bilmek istemiyorlar. Böylelikle çok aşığı bulundukları frenkleşmiye bir adım daha yaklaşmış olmaktan sevinç duymaktadırlar. Dün Araba, Acame benzemekten zevk alan kimselerin torunları bugün frenge benzemekten büyük bir haz almakta, her şeyde ve her yerde frenkleri kendilerinden üstün tutmaktadırlar.

Bu çeşit devşirme evlâtları işi daha ileri götürerek «Türkçenin nahvi insan mantığına uymaz; fransızcanın nahvini alarak (geldim ben size yiyeyim yemek) demeli» diyorlar (2). Nasıl ki dünküler arapça ve farsça kelimelerin hiç değişmeden ve türkçenin ses kanunlarına uymadan girmesini kabul etmişler, sonunda da bu yaptıkları nesneye «üç dilden mürekkep bir dil» demişler idi; bugünküler de fransızca kelimeleri hiç bozmadan ve dilimizin kurallarına uydurmadan alarak yarın «Türkçe yoktur, modern Türk sosyetesinin türkçe ile fransızcadan derive ve kompoze mütekâmil bir dili vardır» diyecekler. Görünen köy kılavuz istemez; tutulan yol budur.

Gerek eskilerin ve gerek yenilerin gayretleriyle türkçenin yazı dilindeki yabancı kelimeler kendi kılıklariyle sırıtıp kalmış, kaynamamış ve kaynaşmamıştır. Halbuki su katılmadık öz türkler dile giren her yabancı kelimeyi kendi dillerinin ses kurallarına uydurmuşlar ve uydurmaktadırlar.

Her ulusun yaptığı gibi dilde millî zevkini kaybetmemiş olan büyük yığın (meşrebe) kelimesini (maşraba), (aybe) kelimesini (heybe) şekline sokmuştur. Halk yalnız arapça ve farsça kelimeleri değil fransızca, almanca, rusça gibi Avrupa dillerinden girmiş olan kelimeleri de millî zevklerine uydurmaktadır.

Sözün kısası: Araplarda halk ile okur yazarlar birleşmişler, bizde ayrılmışlardır. Halk yığını, kalem efendilerinin diliyle; kalem tutanlar, halkın konuşmasiyle alay etmiştir. Türk halkiyle okur yazarlar arasındaki açıklık o kadar derindir ki - Osmanlı idaresi kalkalı yirmi seneyi geçtiği halde - bu açıklık doldurulmamış, tersine olarak daha derinleşmiştir.

Bu yüzden Türk halkı gibi, Türk dili de birçok zararlar görmüştür; ulusal duygudan ve millî zevkten uzak kalmış olan birçok okur yazarlar Türklüğün baş belâsı olmuşlardır. Nasıl ki padişahlık zamanında Araplar kendi burnuslariyle, İranlılar kendi eteklikleriyle, Arnavutlar kendi keçe külâhlariyle aramızda gezip dolaşıyordu iseler, dilimizdeki - yazı dilimizdeki - arapça, farsça, bilmem nece kelimeler de kendi kurallariyle ve söyleniş şekilleriyle yaşayıp duruyorlardı.

Artık bugün böyle bir ayrılığa ne dilde, ne de ilde göz yumulabilir; ilimizin her tarafında Türk kanunları yürüdüğü gibi, dilimizde dahi kendi ses kurallarımız yürüyecektir; Türk kanunlarına uymak istemiyen bir yabancının Türk sınırlarından dışarı atıldığı gibi, dilimizin kanunlarına ve öz kurallarına uymak istemiyen bir kelime de öylece dilden atılacaktır.

Eski dil taraflısı olanların öne sürdükleri en kuvvetli davaları, dedelerimizin bizlere bırakıp gitmiş oldukları fikir ve edebiyat eserleriyle ilgimizin kesilmesi korkusudur. Her zaman söylediğimiz gibi biz dedelerimizi unutmak ve onların eserlerine karşı kayıtsız kalmak arzusunda değiliz; yalnız her şey gibi bunun da bir derecesi var; bizi asrın gidişine ayak uydurarak yürüyüşten alıkoyacak veya geciktirecek olan herhangi bir şeyi arkada bırakır geçeriz.

Haydi, dedelerimizin arap ve fars zevkiyle yapmış oldukları şeyleri anlıyabilmek için arapça ve farsça okuyalım; haydi, eski Osmanlı dilini - olduğu gibi - belliyelim. Bu kadarla o eserleri iyice anlamış olacak mıyız? ne gezer! O eserlerin anlaşılması için daha birçok şeyler bilmek gerektir; hele tasavvuf bilmeden eski islâm ve şark fikir hayatını anlamak, olur iş değildir; tasavvuf o çağların şiirine ve hayatına girmiş ve her şeyde hâkim olmuştur; hemen her şair az çok bir (mutasavvıf) tır.

Tasavvuf, öyle bir şeydir ki onu okuyup yazmakla öğrenmek pek kolay değildir. Tasavvuf ilim olduğu kadar, belki daha ziyade zevk işidir; hal işidir; en iyi tasavvufçu en çok okuyandan ziyade, en çok o hali sezen ve yaşıyandır.

Artık bugün her işi bırakıp ta bir de tasavvuf öğrenmek veya onun zevkini ve halini almak için mi uğraşacağız? Günümüzde böyle bir şey yapılır mı?. Bu, bir delilikten başka nedir?

Cümhuriyet devrinde yakamızı elinden güç sıyırdığımız bir belâya yeniden mi yakalanalım?

Her ne ise... Eski eserleri anlamak için tasavvuf ta yetmez. Bütün Orta Doğunun orta çağ tarihini, efsanesini, hayatını, o çağlardaki fikir akıntılarını iyi bilmek gerektir. Başka türlü olamaz; varsın bunları içerimizden ayrılacak beş on uzman (mütehassıs) öğrensin; bellesin. Bütün bir milleti bu gibi faydasız ve ölü şeylerle uğraştırmak o milleti ölüme sürüklemek demektir.

BESİM ATALAY

(1) Bu, her dilde böyledir.

(2) Vaktiyle Yücel mecmuasında çıkan bu delice fikirleri ileride göz önüne alacağız.

Yârim geliyor

Yazan : Fethi TEVET

III

Bozkırım var susuzluktan kavrulmuş
Boşal Tuna selim, boşal içimden!.
Ceylânım var ak böğründen vurulmuş
Boşal Tuna selim, boşal içimden!..

Benim bahçemde de yeşil bitecek
Gül koparsam dikenleri batacak
Artık Ferhad Şîriniyle yatacak
Boşal Tuna selim, boşal içimden!.

Ak gözyaşım, dökül, taştı sevincim
Geliyor yâkutum, elmasım, incim
En sonuncum, ilkevvelim, birincim.
Boşal Tuna selim, boşal içimden!.

Tevetoğlu yâre kavuşur, deli
Öpücükle doldurulacak dolu
Gam mı er meydanında kalsa ölü?
Boşal Tuna selim, boşal içimden!.

HİKÂYE

Feryat

Yazan : Kadri Gökalp

Kış birdenbire bastırmıştı. Fırtına bütün şiddetiyle eserek çatılarda ıslıklar çalıyor, buz taneleri pençereleri dövüyor, kurt, çakal ulumaları köye kadar geliyordu. Ne kadar da fena bir geceydi bu.. Sanki uzaklardan büyük dağlar koparak soğuğun tesiriyle kar, buz olmuş, rüzgârın önüne katılıp buraya dolmuştu. Bu köy yerinde yok gibiydi. Belki dünya yoktu. Çünkü bir adım ileride hayatın varlığı sezilmiyordu. Canlı namına bir şey yoktu. Bütün köyde tek bir cam olsun yanmıyordu. Koyu bir karanlık ve bu karanlıkta durmadan zafer şarkısını söyliyen rüzgâr.

Bu sene kış, beklenmedik bir zamanda gelince herkesi fena bir vaziyete soktu. Bilhassa odunsuzluk bütün köyün belini büküyordu. İki saatlik yoldaki küçük korudan ancak birkaç eşek yükü çalı toplanabiliyor, kesilecek tek ağaç bulunmuyordu. Anlaşılan bu sene yine bahçelerdeki meyva ağaçlarını odun yerine yakacaklardı. On sene evvel ayni bir kış daha olmuştu. O zaman da şimdiki gibi kasımı daha on beş gün geçmeden kar yağmış, her taraf donmuş, kış bütün şiddetiyle bastırmıştı. Tam iki gün yollara çıkamamışlardı. Kurtlar gece gündüz demeden köyde sürülerle dolaşmışlardı. Bereket insan zayiatları olmamıştı. Bu gece de vaziyet ayniydi. Büyük bir karın basacağından korkarak herkes evine kapanmıştı. Zaten dışarısı durulacak vaziyette değildi. Görünmeyen buz taneleri insanın yüzüne gözüne çarpıyor, çıkmak cesaretini gösterenleri kapıdan döndürüyordu.

Büyük alevlerle çatırdayarak yanan ocağın karşısında, kalın sarma, sigarasını içen muhtarın kapısı kırılacakmış gibi hızlı hızlı vuruldu. Biri kapıyı çalıyordu. Ağzından daire daire havaya çıkardığı dumanlara dalan muhtar irkildi. Sıcak yatağına bir kedi yavrusu gibi büzülen karısını dürttü.

— Emine, halk! Galiba kapı çalınıyor.

Bu sırada kapı tekrar vuruldu ve rüzgârın bir anda ağızdan alıp uzaklara götürdüğü bir ses duyuldu.

— Açın yahu! İşitmiyor musunuz?

Muhtar telâşlandı. Böyle fena bir gecede kim ve ne iş için gelebilirdi. İhtimâl köyde bir şeyler olmuştu. Bu bir düşman da olabilirdi. Fakat köyün muhtarı olduğu için düşmandan fazla dostlar gelebilirdi. Böyle düşünüp biraz cesaretlendiyse de sonunda ne vazgeçti. Ya ona garez olan çoban Ali

geldiyse hali ne olurdu? Herif zaten ayının biriydi. Gelir mi gelir. Kafasına estimiydi yapar o adam. Vücudünü soğuk terler kapladı. Her şeyden habersiz sıcak yatağında hırlıyan karısına âdeta kızdı.

— Eminee halk! Kalk diyorum sana.

Diye bağırarak yorganı üzerinden çekti, ayağını kalçasının üzerine koyarak sarstı.

— Haydi halk!

Açık kalan kadın soğuğun tesiriyle kalktı; esnedi, güçlükle açtığı gözlerini ovaladı, örtünüp tekrar yatmak için yorganı çekti. Muhtar ayağiyle bir ucuna basıp buna mani olduğu için kadın kızdı.

— Ayol deli misin?

— Kalksana yahu! Gel bakalun ne oluyor.

— Ne oluyor ki?

Kapı üçüncü defa vuruldu. Muhtarla karısı hareketsiz, birbirini süzüyorlardı. Kadın kocasına öyle bakıyordu ki; gözlerinin dili olsa hemen «Korkak! Gidip kapıyı açamıyorsun» diye bağıracaklar. Muhtar bunu anladı. Altta kalmamak için lâfı çevirdi.

— Yahu belki de gelen bir kadındır. Ben bu kıyafetle onun karşısına çıkarsam ayıp değil mi?

Muhtar doğru düşünüyordu. Fakat ne yazık ki gelenin kadın olmadığı sesinden anlaşılıyordu.

Dışardan kalın seslinin biri:

— Muhtaar kapıyı aç kapıyıı..

Diye bağırıyordu. Tedbirli hareket etmeyi daha münasip buldular. Sandık açılarak karadağ tabanca meydana çıktı. Ancak o zaman muhtar kapıya yaklaştı.

— Kimsin?

— Biziz yahu aç!

— Siz kimsiniz?

— Ben Hüsmen, Hüsmen. Tanımadın mı? Hüsmen ağa.

Muhtarın içi biraz rahat etti.

— Kadın üzerine birşeyler al, öteki odaya geç.

Diyerek kapıyı açtı.

Odaya savrulan karlarla beraber büyük abalı, silâhlı, izbandut gibi iki adem girdi. Bunlar Hüsmen ağa ile köy korucusu Aliydi. Soğuktan kulakları kızarmış, yüzleri pembeleşmiş, elleri şişmişti. Her tarafları, ayakkabılarından kaş ve bıyıklarına kadar kar dolmuşlardı. Ayaklarını yere vurup, abalarını silkeleyip karlarını temizledikten sonra Hüsmen ağa hâlâ kendisine şaşkın şaşkın bakan muhtara :

— Haydi giyin..

Dedi ve şişen ellerini hohlıyan korucuya döndü.

— Muhtardan anahtarı alıp odayı aç! Orada masa altında küçük bir sandık kurşun var onları alıp derhal buraya gel.

Muhtar elinde kalın pantalonu ile bir türlü giyinmeye karar veremiyerek olduğu yerde kalmıştı. Hüsmen ağa telâşla izahat verdi. Belliydi ki acelesi vardı.

— Bana bak! Mehmet beyin çiftliğinde çalışan kâhyanın evini bilirsin. Annesi ile gelini yalnız otururlar. Oradan çığlıklar işidiliyor. Dayanamadım; korucuyu uyandırıp sana geldim. İhtimal evi kurtlar sarmıştır. Fakat şimdilik ona bir şey yapamazlar. Bir kaç kişi daha uyandırıp yardıma koşmalıyız. Tazeye yazık olmasın. Öyle acıklı bağırıyor ki sesinden bütün ev uyandı. Kadınlar korkudan ağlaşıyor, onları zorla susturup buraya geldim.

Muhtarın hayalinde kadının oturduğu ev canlandı. Evet orası köyden iki yüz üç yüz adım ilerde dere yanında bir bahçedeydi. Oraya kurtlar mükemmel inebilirdi. Sesini duyurmak için zavallı kimbilir ne kadar bağırmıştır. Evin kapısını tırmalayan, duvarları eşeliyen, burnunu pencereye dayayıp uluyan kurtları görür gibi oldu. Ve en fecii, gözleri korkudan büyümüş bir kadın, odanın bir kenarında Allaha dua eden annesine sarılmış, sivri dişlerini gösteren kurtlar karşısında titreyerek ölümü bekliyor.. Birden bütün cesaretini topladı. Bu an bir delikanlıdan daha atılgandı. Tüfeğini alarak karısına seslendi :

140

— Emine ben şimdi gelirim.

Ve kendisini bekliyen Hüsmen ağa ile korucuya döndü :

— Yörüyün be!...

Biraz sonra dört kişi birbirinin adımlarından cesaret alarak karanlığa daldılar. Kadının akrabalarından Ferhat ağanın genç çocuğu Mehmedi de yanlarına almışlardı. Elele vererek köy kenarına çıktılar. Eve giden yol çataklık kenarından geçtiğinden adımlarını yavaşlattılar. Herhangi bir hataya kurban gidip çataklığa yuvarlanmasınlardı. Eve otuz kırk adım yaklaşınca Hüsmen ağa :

— Durun, dedi, ilerlemek tehlikeli.

Bu doğruydu. Çünkü ne bir ışık görünüyor, ne de ses duyuluyordu. Feryatlar kesilmişti. İhtimal kurtlar çoktan işini bitirmişlerdi. Fakat âdetleridir boş yer buldular mıydı uzaklaşmazlar, evin altını üstüne getirerek tok karınlarının zevkini sürerler. Bunun için gitmek tehlikeliydi. Muhtar,

— Galiba geç kaldık!.

Diye söylendi. Elinde tüfeğini zor tutan Hüsmen ağa tamamladı.

— Zavallılar kurtlara kurban gitti.

Mehmedin sesi duyulmuyordu. O sessizce içini çekerek ağlıyordu. Fakat kulaklarında çalan ıslıklardan bunu kimse işidemiyordu. Ancak yanından ayrılmıyan korucu farketti ve elini omuzuna koyarak teselliye kalkıştı :

— Ağlama kardeşim., Dünyada yalnız senin başına gelmiş şey değil ki.. Bu pis kurtlar her sene köylerde birkaç kişiyi yer. Bak benim rahmetli babamı da koruda odun keserken eşeğiyle beraber yediler. Sonra biliyorsun, geçen sene Çoban Alinin sürüsüne saldılar. Yüz koyundan ancak yirmi tanesi sağlam kaldı. Üstelik çobana da saldırıp kasığını ısırdılar, topal bıraktılar. Onu da yerlerdi ya dua etsin tabancasına..

Ve bu yaz ayni çoban sürüsünü dokurcunlara soktuğunda yaptıkları kavgayı, rüşvet alıyor diye üzerine atılarak iftiraları düşünerek öfkeyle :

— Yiyemediler o uğursuz topalı da ben de kurtulayım,

Diye söylendi.

Evet, artık kadını kurtarmak ihtimali uzaklaşmıştı. Bu apaçık görünüyordu. Şimdi iki yakın akrabasını kaybeden bahtsız Mehmedi teselliye başladı. Hüsmen ağa korucunun sözünü ağzından aldı.

— Mehmet evlâdım çocuk olma. Bu gibi hallere ağlanmaz. Talihleri böyle imiş, yazılan silinmez çocuğum.

Mehmet içi yanarak, biraz da bu tesellilerin tesiriyle :

— Ah imanına yandığımın kurtları.

Diye ağlamağa başladı. Zaten köyün en talihsizleri onlardı. Yıldırım düşerek onların dokurcunlarına isabet edip yakacak, yer sarsılacak, bütün köyde yalnız onların bacası büyük bir gürültü ile yıkılacak. Ah talihsizlik aah.

Muhtara gelince, ayazdan dişlerini birbirine vurarak çatak kenarına oturdu, silâhını dizleri üzerine koydu, kalın abasına sarılarak düşüncelere daldı. Muhtarlık baş berilarak düşüncelere daldı. Muhtarlık baş berilarak düşüncelere daldı. Muhtarlık baş beril